

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УЧАСТІ АДВОКАТА ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

INDIVIDUAL ASPECTS OF A LAWYER'S PARTICIPATION DURING THE DETENTION OF A PERSON ON SUSPECT OF COMMITTING A CRIMINAL OFFENSE

Волобуєва О.О., к.ю.н., професор, проректор

Донецького державного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0002-8601-4344>

Наукова стаття присвячена дослідженню окремих аспектів участі адвоката під час затримання особи у кримінальному провадженні. При постановці проблеми зазначається, що затримання особи у кримінальному провадженні є одним з найбільш суворих заходів примусу, який значно обмежує право на свободу та особисту недоторканність. Недоліки у правовій регламентації щодо залучення адвоката до процедури кримінального процесуального затримання негативно впливають на рівень забезпечення прав підозрюваної особи та в цілому на діяльність сторони захисту. В ході викладу основного матеріалу аналізуються положення міжнародного та національного законодавства щодо умов залучення адвоката до процедури затримання особи. У роботі обґрунтовується, що незареєстроване або невчасно зареєстроване кримінальне процесуальне затримання є грубим порушенням права на свободу та особисту недоторканність, права на захист. У статті відмічається, що час прибуття адвоката до місця тримання затриманої особи на пряму залежить від часу інформування затриманої особи про її права, повідомлення центрів з надання безоплатної правової допомоги про здійснення кримінального процесуального затримання. Підкреслюється, що проведення за участю затриманої особи процесуальних дій без надання їй можливості зустрітися з адвокатом є порушенням права на захист. Вказується, що правова регламентація залучення адвоката до проведення процесуальних дій під час дії особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану є недосконалою. Констатується, що дистанційна участь адвоката за допомогою технічних засобів у процедурі кримінального процесуального затримання не здатна в повній мірі якісно забезпечити захист прав підозрюваної особи. Встановлено, що такий виключний порядок застосовується лише під час ведення військових дій, коли залучення адвоката безпосередньо на місці затримання не є можливим. Робиться висновок, що наявність недоліків у правовому регулюванні участі адвоката у процедурі затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення свідчить про необхідність доповнення кримінального процесуального закону нормами, якими слід передбачити обов'язкову повну відео-фіксацію процедури затримання починаючи з моменту фактичного обмеження свободи; заборону на проведення будь-яких процесуальних дій з затриманою особою до прибуття адвоката; встановлення граничного строку фіксації затримання особи, який бере свій відлік з моменту фактичного обмеження свободи тощо.

Ключові слова: захисник, адвокат, затримання, підозрюваний, захист прав, право на свободу, право на захист.

The scientific article is devoted to the study of certain aspects of the lawyer's participation during the detention of a person in criminal proceedings. When posing the problem, it is noted that the detention of a person in criminal proceedings is one of the most severe measures of coercion, which significantly limits the right to freedom and personal integrity. Deficiencies in the legal regulation regarding the involvement of a lawyer in the procedure of criminal procedural detention have a negative impact on the level of ensuring the rights of the suspect and, in general, on the activities of the defense side. In the course of the presentation of the main material, the provisions of international and national legislation regarding the conditions for the involvement of a lawyer in the procedure of detaining a person are analyzed. The work substantiates that unregistered or untimely registered criminal procedural detention is a gross violation of the right to freedom and personal integrity, the right to protection. The article notes that the time of the lawyer's arrival at the place of detention of the detained person directly depends on the time of informing the detained person about his rights, the notification of free legal aid centers about the implementation of criminal procedural detention. It is emphasized that conducting procedural actions with the participation of a detained person without giving him the opportunity to meet with a lawyer is a violation of the right to defense. It is indicated that the legal regulation of involving a lawyer in the conduct of procedural actions during the operation of a special regime of criminal proceedings under martial law is imperfect. It is noted that the remote participation of the lawyer with the help of technical means in the procedure of criminal procedural detention is not able to fully and qualitatively ensure the protection of the rights of the suspect. It has been established that such an exclusive procedure is applied only during military operations, when it is not possible to engage a lawyer directly at the place of detention. It is concluded that the presence of deficiencies in the legal regulation of the participation of a lawyer in the procedure of detaining a person on suspicion of committing a criminal offense indicates the need to supplement the criminal procedural law with norms that should provide for the mandatory full video recording of the detention procedure starting from the moment of the actual restriction of freedom; a ban on carrying out any procedural actions with the detained person until the arrival of the lawyer; establishment of the maximum term for fixing the detention of a person, which starts from the moment of the actual restriction of freedom, etc.

Key words: defender, lawyer, detention, suspect, protection of rights, right to freedom, right to protection.

Постановка проблеми. Підвищення рівня захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні є пріоритетним напрямом розвитку на шляху становлення правової демократичної держави. Кримінальне провадження в Україні здійснюється у відповідності з принципом верховенства права. Відповідно до даного принципу людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [3]. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є одним з найбільш суворих заходів примусу, який суттєво обмежує право затриманої особи на свободу та особисту недоторканність. Під час здійснення затримання працівники правоохоронних органів мають забезпечити увесь комплекс процесуальних прав затриманої особи. Забезпечення права на захист є одним з ключових принципів кримінального судочин-

ства. Недоліки у правовій регламентації участі адвоката у процедурі затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення негативно впливають на діяльність сторони захисту та в цілому на рівень забезпечення прав підозрюваного у кримінальному провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних аспектів забезпечення права затриманої особи на захист приділяли увагу такі вітчизняні вчені: Д.В. Лазарева, Л.М. Лобойко, Т.О. Лоскутов, Ю.В. Лук'яненко, А.М. Мельник, В.І. Фаринник, В.М. Юришин, О.О. Юхно та інші. При наявності наукових праць, недостатньої уваги авторів було приділено дослідженню саме проблемних аспектів участі захисника на першочергових етапах процедури кримінального процесуального затримання.

Метою статті є дослідження особливостей участі адвоката під час затримання особи за підозрою у вчиненні кри-

мінального правопорушення. Для досягнення цього результату необхідно виконати завдання щодо диференціації та розкриття проблемних аспектів участі адвоката у даній процесуальній дії та дослідити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є розповсюдженим та дієвим заходом кримінального процесуального примусу. Як пише Т.О. Лоскутов, затримання особи через тимчасове обмеження волі особи уможливає оперативне і результативне початкове розслідування обставин скоєного злочину та вирішення питання про застосування більш постійного запобіжного заходу, зокрема тримання під вартою. Автор підкреслює, що недоліки у правовому регулюванні та практиці реалізації затримання особи за підозрою у скоєнні злочину можуть негативним чином позначитися на забезпеченні прав і свобод людини, результативності діяльності сторони обвинувачення та ефективності всього кримінального провадження [8, с. 97]. Дійсно, затримання особи у кримінальному провадженні є ефективним заходом примусу завдяки якому є можливість припинити правопорушення, добути викривальні докази та з'являється центральна фігура кримінального провадження – підозрюваний. Незважаючи на те, що затримання особи в переважній більшості випадків проводиться на ранньому етапі розслідування, ця обставина не повинна послаблювати гарантії захисту прав і свобод затриманої особи.

Відповідно до чинного кримінального процесуального закону затримання особи виступає тимчасовим запобіжним заходом та самостійним заходом забезпечення кримінального провадження. Рішення КСУ від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003 визначає затримання як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний захід, застосування якого обмежує право на свободу та особисту недоторканість індивіда [13; 14, с. 273].

Відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі ЄКПЛ) кожній людині гарантується право на свободу та особисту недоторканість. Позбавлення свободи допускається у разі затримання особи, яке здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу виключно при наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення [1].

Відповідно до чинного кримінального процесуального закону особа визнається підозрюваною у разі її затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ закріплює право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення використовувати юридичну допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати послуг захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя [1]. Захисником у кримінальному процесі є адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України.

Забезпечення затриманій особі доступу до правової допомоги для здійснення захисту від підозри у вчиненні кримінального правопорушення відноситься до однієї із фундаментальних засад кримінального процесу, що набула закріплення як в міжнародно-правових актах, так і в національних правових системах розвинених демократичних держав [4, с. 167]. Так, відповідно до ст. 29 Конституції України кожній затриманій особі має бути невідкладно повідомлено про мотиви затримання, роз'яснено її право та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватись правничою допомогою захисника-адвоката [2].

Право на захист є складовою частиною права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 ЄКПЛ. Забезпечення права на захист у кримінальному процесуальному законодавстві й у практиці процесуальної діяльності розгля-

дається як засада, відповідно до якої державні органи і службові особи зобов'язані не лише роз'яснити особі, щодо якої здійснюється обвинувачення, її права, а й вжити заходів до надання можливості ними скористатися для захисту від обвинувачення [6, с. 84].

Працівники правоохоронних органів, які здійснили кримінальне процесуальне затримання мають негайно повідомити затриманій особі підстави затримання, суть підозри, а також роз'яснити право мати захисника, давати пояснення, показання або нічого не говорити з приводу підозри та інші процесуальні права, передбачені кримінальним процесуальним законом. Слідчий, прокурор зобов'язані роз'яснити підозрюваному комплекс його прав та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного або призначеного захисника [3]. Д.В. Лазарева на підставі дослідження окремих рішень Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) вказує, що ЄСПЛ у своїх рішеннях підкреслює необхідність диференційованого підходу до визначення змістовної достатності і швидкості відповідного інформування затриманої особи. Питання про те, чи отримала затримана особа достатню інформацію про причини її затримання і наскільки невідкладно це відбулося, слід оцінювати відповідно до особливостей кожної окремої справи [5, с. 138].

Право особи на захист проявляється у наданні затриманій особі можливості надати пояснення стосовно затримання, збирати доказову інформацію, особисто брати участь у кримінальному провадженні, користуватись правовою допомогою захисника-адвоката тощо [3]. Принципи захисту прав і свобод людини впливає з обов'язку держави на законодавчому рівні запровадити ефективну систему їх забезпечення і гарантування. Разом із тим сама держава (в особі її уповноважених органів і службових осіб) може стати порушником прав людини [9, с. 146].

Доступ затриманої особи до отримання правової допомоги адвоката-захисника напряму залежить від моменту фіксації відповідного кримінального процесуального затримання у відповідному протоколі. Так, затримання особи регламентується ст.ст. 208, 298² КПК України. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину/кримінального проступку обов'язково має складатись протокол, в якому крім загальних відомостей має бути зазначено: місце, дата і точний час (година, хвилина) затримання відповідно до положень ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку (у разі його проведення); клопотання, заяви, скарги затриманого; повний перелік процесуальних прав і обов'язків затриманої особи. Якщо на момент складання протоколу анкетні дані затриманої особи не відомі, у протоколі вказується докладний опис такої особи та долучається її фотознімок. Протокол про здійснення кримінального процесуального затримання підписується особою, яка його склала, і затриманою особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому та надсилається відповідному прокурору [3]. На законодавчому рівні закріплено обов'язок для уповноважених службових осіб складати протокол про затримання у разі будь-якого фактичного затримання (момент затримання має визначатись відповідно до вимог ст. 209 КПК України) особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Перелік процесуальних прав затриманої особи та законодавчо закріплений механізм їх гарантування – все це втрачає сенс у разі здійснення незареєстрованого затримання особи. Не варто наголошувати на тому, що незареєстроване затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення є грубим порушенням вимог міжнародного та національного законодавства.

При незареєстрованому затриманні підозрювана особа знаходиться у вразливому стані, адже остання фактично перебуває у розпорядженні правоохоронних органів та при цьому не може користуватись жодним з прав, передбаче-

них кримінальним процесуальним законом. У такому разі підвищується ризик свавілля, катування, нелюдського чи такого, що принижує гідність поводження тощо.

Здійснення незареєстрованого затримання порушує норму кримінального процесуального закону, та як наслідок, затримання перестає бути ефективним. Адже докази, здобуті під час такого незареєстрованого затримання, будуть визнані судом недопустимими [12, с. 162]. Роз'яснення та забезпечення процесуальних прав є частиною процедури проведення кримінального процесуального затримання. Порушення прав затриманої особи ставить під сумнів законність проведення затримання та відповідно допустимість усіх доказів, отриманих внаслідок такого затримання.

В незалежності від ситуації, обставин та обстановки затримання держава має забезпечити людині, підданій затриманню, арешту або поміщеній у тюрму з пред'явленням або без пред'явлення обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, швидкий допуск до адвоката. Граничний строк такого допуску встановлюється міжнародним законодавством не пізніше ніж сорок вісім годин з моменту затримання [11]. Л.М. Лобойко, О.А. Банчук на основі дослідження відповідних міжнародних актів роблять висновок, що встановлення конкретного формалізованого строку допуску до адвоката є неможливим. Автори вказують, що фактичний строк доступу до адвоката має бути адекватним та відповідати ситуації затримання та обставинам кримінального провадження [6, с. 156]. Погоджуємось з думкою авторів щодо «гнучкого» строку доступу затриманої особи до адвоката, який бере свій відлік з моменту фактичного затримання.

Окремі дослідники акцентують увагу на тому, що положення ч. 5 ст. 208 КПК України не передбачають строк, протягом якого має бути складений протокол про затримання. Така юридична невизначеність може призвести до невинуватеного затягування забезпечення і реалізації затриманим права на захист [9, с. 162]. Відповідно до ч. 4 ст. 213 КПК України, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана відразу повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У разі неприбуття в установлений законодавством строк захисника, призначеного органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, уповноважена службова особа негайно повідомляє про це даний орган. Момент кримінального процесуального затримання чітко визначений у КПК України, а саме: особа вважається затриманою з моменту, коли вона внаслідок застосування сили чи підкорення наказу вимушена залишатись поруч з уповноваженою службовою особою чи у приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою [3].

Обов'язок забезпечення безперешкодного доступу до правової допомоги передбачає вжиття заходів із якнайшвидшого залучення захисника, зокрема створення умов для прибуття останнього в орган досудового розслідування в момент доставляння туди затриманого або одразу після цього. Необхідність вирішення вказаного завдання обумовлює обов'язок уповноваженої службової особи вже на місці затримання надати затриманому можливість за допомогою засобів зв'язку встановити контакт із захисником або особами, які можуть запросити захисника. Ігнорування цієї вимоги або безпідставне відтермінування її виконання слід розцінювати як порушення законності під час затримання [4, с. 169]. В переважній більшості випадків затримання є несподіваною подією для особи. Право на захист має забезпечуватись з моменту здійснення фактичного затримання, тобто з моменту роз'яснення затримуваній особі її процесуальних прав відразу на місці затримання. Однак прибуття на місце затримання адвоката займає певний проміжок часу (в окремих випадках навіть декілька годин).

Як пишуть Ю.В. Лук'яненко, О.О. Юхно, у правозастосовній діяльності часто трапляються факти порушення вимог ч. 5 ст. 208 КПК України в частині необхідності зазначення у протоколі про затримання точного часу і фактичного місця затримання. Як наслідок, службові особи правоохоронних органів не здійснюють негайне повідомлення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про здійснення кримінального процесуального затримання, що безпосередньо передбачено ч. 4 ст. 213 КПК України. Також автори зазначають, що задля приховування часу фактичного затримання, до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених вносяться відомості про час перебування особи у приміщеннях правоохоронних органів, ще не відповідає дійсності [9, с. 156]. Здійснюючи вищевказані дії уповноважені службові особи забезпечують особисту присутність вже «підозрюваної» особи у приміщенні правоохоронного органу при цьому позбавляючи затримувану особу, в першу чергу, користуватись кваліфікованою правовою допомогою. Розділяємо думку авторів стосовно того, що не здійснення негайного повідомлення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про затримання особи, відповідно до вимог ч. 4 ст. 213 КПК України є грубим порушенням права особи на захист.

Впродовж усього цього часу незареєстрованого затримання особа знаходиться у розпорядженні правоохоронних органів взагалі без стороннього контролю. В цей проміжок часу, без участі адвоката у процедурі затримання, може бути проведений особистий обшук затриманої особи, особа може піддаватись допиту задля отримання зізнавальних показань, брати участь у інших слідчих (розшукових) діях тощо.

У науковому середовищі обговорюється пропозиція щодо законодавчого закріплення граничного строку з моменту затримання, протягом якого має складатись протокол про затримання. В цілому дана пропозиція нами підтримується, адже це підвищить рівень правової визначеності у правовому регулюванні фіксації затримання. Однак варто вказати, що законодавче закріплення даного строку не зможе суттєво вплинути на практику використання незареєстрованих затримань стороною обвинувачення.

Проблемним питанням під час правозастосування може бути проведення особистого обшуку затриманої особи без участі адвоката. Особистий обшук є частиною процедури здійснення кримінального процесуального затримання. Під час проведення особистого обшуку можуть бути добуті речі, які у подальшому стануть викривальними доказами у справі. Враховуючи те, що особистий обшук у переважній більшості випадків проводиться відразу після фактичного затримання (в тому числі задля забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів), дана процесуальна дія проводиться без участі адвоката, адже забезпечити участь адвоката саме у момент затримання є малоймовірним.

А.М. Мельник у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що будь-які докази, які були отримані під час здійснення кримінального процесуального затримання підозрюваного уповноваженою службовою особою із порушенням права цієї особи на захист, підлягають визнанню їх недопустимими [10, с. 117]. Вбачається, що у разі здійснення затримання особи «на гарячому», тобто на місці вчинення кримінального правопорушення, проведення особистого обшуку без участі адвоката не можна вважати порушенням прав підозрюваної особи на захист. В даному випадку уповноваженим службовим особам рекомендується застосування безперервної відео-фіксації починаючи з моменту фактичного обмеження права на свободу, де буде зафіксовано повідомлення підстав для застосування затримання, суть підозри, перелік процесуальних прав та порядок проведення особистого обшуку.

Д.В. Лазарева у своїй дисертаційній роботі констатує існування своєрідної презумпції безумовної необхідності надання затриманому безоплатної правової допомоги, яка може бути скасована виключно вільним волевиявленням останнього, вираженим у письмовій формі в присутності адвоката-захисника, який прибув до місця перебування затриманого за призначенням органу, уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Зважаючи на значимість вказаної презумпції у механізмі забезпечення прав і законних інтересів затриманого, авторка вважає за доцільне її закріплення у статусі кримінального процесуального закону [4, с. 171]. Вбачається, що таке нововведення підвищить в цілому рівень законності та має зменшити ризики свавілля у кримінальному провадженні.

Також варто звернути на особливості правового регулювання участі адвоката у процедурі затримання особи в умовах воєнного стану. Як пише Т.О. Лоскутов, для оптимального застосування заходів процесуального примусу до осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, необхідно привести процесуальні норми у відповідність до реальної обстановки проведення бойових дій. Науковець зазначає, що не буде зайвим під час правового режиму воєнного стану передбачити у законодавстві нормативну вказівку на розумний строк доставлення затриманої особи до органу досудового розслідування чи прокуратури [7, с. 417]. Дана вказівка має дисциплінувати сторону обвинувачення у забезпеченні процесуальних прав затриманої особи, адже строк доставлення має враховуватись у загальний строк обмеження свободи, та відповідно впливає на строк забезпечення права на захист підозрюваного.

У КПК України передбачені виключення з загальних правил для участі захисника у проведенні процесуальних дій при особливому режимі кримінального провадження в умовах воєнного стану. Так, в умовах воєнного стану, дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника-адвоката у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів для забезпечення дистанційної

участі захисника [3]. Вбачається, що така міра має бути виключною та застосовуватись у разі реальної неможливості прибуття захисника до місця перебування затриманої особи. За можливості, уповноважені службові особи повинні забезпечити присутність адвоката, якщо його участь є необхідною, у проведенні будь-яких процесуальних дій. Варто зазначити, що з однієї сторони дистанційна участь захисника-адвоката за допомогою технічних засобів у процедурі кримінального процесуального затримання не здатна в повній мірі якісно забезпечити захист прав підозрюваної особи. Однак з іншої сторони, такий виключний порядок застосовується лише при «особливих умовах», тобто під час ведення військових дій.

Висновки. Дослідження особливостей участі адвоката під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення дозволило виокремити ряд проблемних аспектів у даній сфері, а саме: позбавлення затриманої особи права на захист у випадку незареєстрованого затримання; проведення з затриманою особою комплексу процесуальних дій до прибуття адвоката; недосконалість правового регулювання участі адвоката у процедурі затримання під час особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Наведений перелік недоліків участі адвоката у процедурі затримання не є вичерпним. Наразі необхідно доповнити положення кримінального процесуального закону нормами, якими передбачити обов'язкову повну відеофіксацію процедури затримання починаючи з моменту фактичного обмеження свободи; заборону на проведення будь-яких процесуальних дій (окрім особистого обшуку – виключно задля забезпечення особистої безпеки затриманої особи та оточуючих) з затриманою особою до прибуття адвоката; встановлення граничного строку фіксації затримання особи, який бере свій відлік з моменту фактичного обмеження свободи тощо.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших розвідок можуть бути дослідження проблемних питань, які стосуються забезпечення права підозрюваної особи на захист під час обрання чи зміни запобіжного заходу та під час повідомлення про підозру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Рада Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.02.2022).
2. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.01.2022).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 01.02.2022).
4. Лазарева Д. В. Затримання уповноваженою службовою особою: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 239 с.
5. Лазарева Д.В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України : монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.
6. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес : навч. посіб. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.
7. Лоскутов Т.О. Правове регулювання кримінального процесуального затримання в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». Випуск 70. 2022. С. 417-423.
8. Лоскутов Т.О. Проблеми затримання особи за підозрою у скоєнні злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 57. Т. 2. С. 97-101.
9. Лук'яненко Ю.В., Юхно О.О. Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження: монографія. Харків : Панов, 2016. 264 с.
10. Мельник А.М. Забезпечення прав затриманого у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 229 с.
11. Основні положення про роль адвокатів від 01.08.1990 р. Організація Об'єднаних Націй. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text (дата звернення 25.12.2021).
12. Потоцький М.М. Поняття ефективності затримання особи у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3. С. 158–168.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частин першої, третьої статті 80 Конституції України, частини першої статті 26, частин першої, другої, третьої статті 27 Закону України «Про статус народного депутата України» та за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України про офіційне тлумачення положення частини третьої статті 80 Конституції України стосовно затримання народного депутата України (справа про гарантії депутатської недоторканності) від 26 червня 2003 р. № 12-рп/2003. *Конституційний Суд України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03#Text> (дата звернення 21.12.2021).
14. Фаринник В.І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України: дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 565 с.